

גיליון באר ההלכה

פרשת כי תצא מס' 17

בדיני לא ילבש

לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילפש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלקיך כל עשה אלה.

וב"ה יש לדון בכמה דינים בדיני לא ילבש, וב"ה האריכו בזה הפוסקים באריכות, בספרים רבים, וב"ה אכתוב בזה בחמלת ה' עלי, כמה נידונים מעשיים. א). טעם הדין – הנה רש"י כתב בטעם האיסור וז"ל: לא יהיה כלי גבר על אשה שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאי"ז אלא לשם ניאוף, ולא ילבש גבר שמלת אשה לילך ולישב בין הנשים ד"א שלא ישיר שער הערוה ושער של בית השחי כי תועבת לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה עכ"ל, וכן האי טעמא כתב בספר החינוך (מצות תקמב) כתב בזה"ל: משרשי המצוה להרחיק מאומתנו הקדושה דבר ערוה, וכל ענין וכל צד שיהיה הכשולן באותו דבר מצוי מתוכו, וכענין שיאמרו זכרונם לברכה על דרך משל (סנהדרין קו). שאלוקינו שונא זימה הוא, כלומר שלא הבתינו הרחקינו מן הזימה, שהיא דבר מכוער ביותר ויקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה ומחשבה רצויה לדרך רעה ומחשבה של שטות, ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שוים יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאה הארץ זימה עכ"ד, וכעין דבריו כתב הרמב"ם בספר המצוות מצוה מ' יעו"ש, וכן כתב באבן עזרא עה"ת שם, ורבינו בחיי בספר כד הקמח (ערך שבועות דף צא ע"ב), ולפי טעם זה כתב הרמב"ן במאמר השכל (דבור שביעי סימן לא לב) שעוברים גם על איסור של לא תנאף, וכן כתב בהגהות ר"מ מציריך על הסמ"ק מצות עשה לד אות צט, והר"ד בשו"ת ברית הלוי סימן צו. יעו"ש עוד.

עוד מדברי הרמב"ם נראה שיש לאסור בזה משום שהוא מנהג עובדי עבודה זרה, וכיון שכן עובר על האיסור שם של ובחקותיהם לא תלכו, וכן נראה מדברי הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פרק לו) וכן כתב בחינוך (מצוה תקמב) וכן בכל בו (סימן צז) הביא דיני לא ילבש בתוך הלכות ע"ז ומשמע דדס"ל דלא ילבש הוא מטעם איסור ע"ז יעו"ש.

ב). והנה במנין הלאוין הרמב"ם בספר המצוות כתב למנות את זה בשני לאוין שכלאו לט כתב את האיסור לאשה ללבוש בגדי אנשים ובלאו מ' כתב את האיסור להתקטש בתכשיטי נשים, וכן מבואר בספר החינוך מצוה תקמב יעו"ש, וכן כתב רבינו סעדיה גאון בספר המצוות שלו (קלב קלג) וע"ע בזה בספר דברי יעקב יבמות עמ' רצד, אבל בסמ"ג (מצוה לג) כתב שזה לאו אחד שלא לא ילבש גבר שמלת אשה, ובהערות הגר"פ פערלא העיר עליו למה הזכיר רק את הלאו השני שהרי לכאורה יש כאן ב' לאוים, יעו"ש, וי"ל דלפי הטעם התורה שעיקר האיסור הוא משום שלא להתערב בין הנשים ממילא מנה האיסור שלא ילבש גבר שמלת אשה.

ג). הנה מדברי רש"י שאין להעביר שער בית הערוה כן איתא בגמ' בנויר דף נט ע"א, והטעם בזה ביאר בש"ך יו"ד סימן קפב סק"א שס"ל לחז"ל שהאיסור הוא לאו דוקא במלבושי אשה אלא ה"ה שאר תיקוני אשה לנוי או ליופי וכמ"ש בשו"ע יו"ד סימן קנ"ו ס"ב שאסור לאיש להסתכל במראה, ובעיקר הדין אם להעביר שער בית השחי נח' בראשונים האם הוא מה"ת או מדרבנן, ואכמ"ל.

ד). וכיצד הוא האיסור, איתא בגמ' בשם אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, מתיבתי המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה, ותירצה הגמ' הא בתער הא במספרים, והא רב נמי בתער קאמר, ויישבה הגמ' רב נמי בתער קאמר, כעין תער, וומצינו בהא ג' שיטו בראשונים א). בערוך ביאר כפשטות דברי הגמ' שבבית השחי ובית הערוה אסור בתער ומותר במספרים כעין תער ובאשר הגוף מותר אפילו בתער, ב). התוס' והרא"ש בנוזר בשיטת הבה"ג שבכל הגוף אסור בתער ומותר במספרים כין תער, ג). ברא"ש במכות ביאר שבבית השחי ובית הערוה אסור אפילו במספרים כעין תער, וכתב בב"י שכן הוא בפשטות גירסת הר"ף, וכן פסק הרמב"ם בפרק יב מל' עכו"ם ה"א יעו"ש, ולכן פסק בב"י שיש לאסור לגזור שער בית השחי ובית הערוה במספרים כעין תער, כן כתב בב"י סוף ד"ה ומ"ש יש אומרים, שמשמע שכל המספרים האמורים בענין זה כעין תער הם ולכן אסורים, אבל שלא כעין תער אפילו בית השחי ובית הערוה שרי דבכה"ג לא הוי תיקון אשה כלל, וכן נראה מדברי השו"ע, וכן בביתאור הגר"א שם בדעת השו"ע. וכיצד הוא מספרים כעין תער, כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קו) והר"ד בשיירי כנסת הגדולה (הגהב"י אות ב) שהוא כשמעביר השער עד סמוך לבשרו ולכן דומה לתיער והשיעור המדויק הוא כדי לכוף ראשו לעיקרו ובמקום ספק ישער בכאצבע, וע"ע בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קיח ובחלק יא סימן קצט ס"א.

ה). ואמנם אם מעביר רק קצת שערות אין איסור, וכמ"ש ביש"ש (יבמות פרק יב אות יז בד"ה והא), שכתב שנראה שדוקא אם העביר כולו או חציו אסור אבל בדבר מועט לא נקרא תיקוני איתתא ומותר ואע"פ שהרמב"ם בהל' עכו"ם פרק יב הלכה י' כתב שאסור ללקט שער לבן מתוך השחרוות והוא דבר מועט כי אסרו אפילו שער א' מ"מ שאני התם משום שהוא ניכר שלוקטים שער לבן מתוך ראש מלא של שערות שחורות משא"כ להעביר מקת השערות באותו צבע לא ניכר, יעו"ש, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי חלק יא סימן קצט ס"א יעו"ש, וכן כתב בספר אהל יעקב אבן העזר עמ' שמח בהערה שכן הו"ד הגר"ע אויערבאך שליט"א שאם הדבר מפריע לו מותר לגלח מקצת השערות.

ו). הסרת שיער בסם ובמשחה – הנה בכרם שלמה (יו"ד שם סק"ו) כתב שיש להחמיר בזה, ואמנם בשו"ת אות חיים (ח"א סימן סב) העיר על דבריו שאין לדמות דין סם ומשחה לתער שלכאורה יש מקום לפקפק בו שהרי לענין איסור השחתת פאת הזקן מבואר בשו"ע סימן קפא ס"י שאיסורו על ידי תער דוקא אבל על ידי מספרים אפילו כעין תער מותר, ומדברי הפוסקים שם מבואר שרק בתער ממש אסרו אבל במשחה וסם מותר וכמו שכתב בפתחי תשובה שם סק"ה, וכן ראה בשו"ת דברי חיים יו"ד סימן סב שכתב שבגילוח הסם וזקן אין שום איסור, וע"ע בזה בשו"ת חשב האפור ח"ב סימן קכט, ובשו"ת בית ההוראה אהבת שלום (יו"ד עמוד 187) נשאל אודות איש הרוצה שיער מרגליו בשערה או בסם והשיב שכל דבר העושה את העור חלק כתער נאסר שזה דרך קישוט הנשים ורק במספרים כעין תער שבכל זאת ניכרים ראשי השיער לא נאסר, ורק במקום צער וחולי מותר יעו"ש, ואמנם נראה לכאורה לדינא שיש מקום להקל בזה כמו ששרי גילוח הזקן ע"י סם וכמ"ש הפוסקים.

ז). גילוח בלייזר, הנה בקובץ תל תלפיות (חלק סח עמ' נב) הובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שנשאל בבחור אשר יש לו ריבוי שערות בפניו וצוארו ורוצה להסירם בקרני לייזר שהם עיקרה עולמית האם מותר לו ואמר שכיון שכיום מסירים בתער החילונים לא הוי כבר בכלל לא ילבש דהוי בכלל אנשים נוהגים כן וכמובא בפוסקם להסתכל במראה שרי ואף שאין מסירין באופן של קרני לייזר כי אינו ניכר אופן ההסרה אם בתער או בקרני לייזר ולכן לא הוי בכלל תיקוני אשה ומותר, יעו"ש, וכן הו"ד מרן הגרע"י זיע"א בשו"ת מעין אומר (ח"ד פרק ד' סימן יט) שנשאל בזה וענה שאין בזה משום לא ילבש אבל לא היה מציע לעשות כן, וכה"ג כתב לדינא בשו"ת אבני דרך ח"ט סימן קיב ויעו"ש במה שהאריך בזה,

ובספר אהל יעקב אבן העזר עמ' שמת כתב שנראה שלאותם הפוסקים שאוסרים הורדת שער בסם ובמשתח גילוח הרי שהסרת השער ע"י מכשיר לייזר המייבש את עיקרי השער ומחליק את העור לגמרי נחשבת ודאי כהעברה ע"י תער ויש לאסור את השימוש בזה מלבד באופנים יעו"ש, ושם בהערה כתב שלכאורה י"ל שיש להחמיר בזה שהרי סו"ס מנהג הרבה נשים בתיקון השער כמו לייזר ובהערה יב שם הביא מש"כ בשו"ת אמרי יעקב ח"ב סימן סד לגבי הסרת גבות העיניים ע"י לייזר שעצם ההסרה בלייזר הוי כמו הסרה בתער.

אבל בשו"ת ושב ורפא (ח"ג סימן קכח) כתב להאריך בזה, וכתב ודברתי עע"ז עם מו"ר הגה"צ מוה"ר ר' משה שטרנבוך שליט"א בעמח"ס מועדים וזמנים ועוד, וכן עם מו"ר הרה"ג האדיר מוה"ר ר' חנוך עהרענטרוי שליט"א אב"ד דק"ק לונדון הבירה, ועם הרה"ג מוה"ר ר' טבול שליט"א אב"ד דק"ק ליאון (צרפת), ועם מו"ר הרה"ג מוה"ר ר' ניסים רביבו זצ"ל אב"ד דק"ק פריז יצ"ו, ועם הדיין המפורסם הרה"ג ר' בערל בערקאוויץ זצוק"ל מלונדון הבירה יצ"ו, והסכימו דיש בקרני לייזר השחתה אבל אין בו גילוח, אבל הוסיפו דיש בו משום לא תלבש דמשיר שער כאשה, והדיין הגאון ר' בערל בערקאוויץ זצ"ל הראה לי מקור לזה בס' שבלי לקט יעו"ש עוד בכל דבריו.

ז). במקום פיקוח נפש, כתב בספר חסידים (סימן ר') עת לעשות ה' הפרו תורתך אע"פ שאמרה התורה לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה אם צרו אויבים על העיר או הולכים בדרך ואם ידעו שהם נשים ישכבום תלכנה במלבושי אנשים ואף בחרב ואם אין שם אלא עשרה מאנשים ויש כמה נשים תחגרונה חרב כדי שיהיו סבורים שהם אנשים ולא יזיקום. עכ"ד, ואמנם מציינו בספר צניף מלוכה (עמ' סד) שהביא בשם רבי שלמה אלקבץ זצ"ל שביאר כשהלכו נעמי ורות משדה מואב אמרה נעמי לרות דעי לך כי יש לפנינו בדרך כמה גויים והם שטופים בזימה, ויש חששא דעבירה הן בדרך והן במלון, אבל העצה היעוצה שנתקן עצמנו כאנשים בחגורה וחזק מלבוש כאיש, שאם יראו אותנו יהיו סבורים כי אנשים אחים אנחנו ונציל עצמנו מהמקרים הרעים, וזהו שאמר הכתוב (רות א ט) ותלכנה שתיהם בדרך, 'שתיהם' לשון זכר, ולא אמר 'שתיהן' לשון נקבה. עכ"ד וחזינו מהא דמותר איסור לא ילבש היכא שיש חשש עבירה גם.

ח). האם בעניבה יש איסור לא ילבש, הנה לגבי עניבה הפוסקים דנים שיש מקום לומר שאנשים שלובשים עניבה יעברו בלא ילבש, דהנה בספר

הליכות שלמה (בין המצרים עמ' תיח) מובא על מרן פוסק הדור הגרשו"א זצ"ל שתמה על מה שהולכים בני תורה עם עניבה שהרי אין זה משמ כמלבוש אלא ליפוי בלבד, ובפרט בימי הקיץ החמים וא"כ אמאי לית ביה משום לתא דלא ילבש אלא שכבר נהגו כן בישיבות הקדושות וגדולי ראשי הישיבות מקדמת דנא, וכתבו שם שהתמונה של הגרשו"א שלבוש עניבה מימי בחרותו היה זה לשעת צילום יעו"ש, ואמנם יש לעיין בדבריו מדוע שייך בזה לא ילבש כל עוד שנשים לא לובשות את זה כך, וכן כתב לדינא בספר בגדי איש עמ' יט שלא שייך בזה לא ילבש והטעם שכן מנהג האנשים וכמו טבעת לאנשים במקום שנהגו וכמו שכן דעת הרוב הראשונים והוש"ע שאין בזה איסור לא ילבש וגם לחברים שרי ועוד שלא נאסר אלא דרך יפויי שהנשים רגילים לעשותו משא"כ עניבה שאין דרך לנשים ללבוש כלל, וכן כתב לדינא בספר מלבושי כבוד ותפארת פ"ט ס"א יעו"ש. וכן נראה דעת הגר"ק שליט"א ממה שהובא בספר אלא (פרק כח אות ו).¹

ואמנם הובא בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א ובעל השבט הקהתי בשו"ת מציון תצא תורה עמ' שע שלכתחילה יש להזהר שלא לענוד עניבה בצבע אדום או וורד ויש לחוש בזה ללא ילבש כיון שצבע זה מיועד לנשים, אמנם כבר צבעים אלו, בלא"ה יש אומרים שיש להמנע לגבר ללבוש צבע זה, ובמק"א כתבתי בזה בקצרה ואי"ה נאריך בזה בפנ"ע שיתאפשר, ואמנם לגבי עניבה אדומה ראה בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד חו"ד סימן ט' שבספר מראה אש שהביא מקורות חייו של הגר"צ אבא שאול זצ"ל מובא שענב עניבה בצבע אדום בהרבה אירועים ולכן הרוצה לסמוך ע"ז בודאי שיש לו אילן גדול לסמוך עליו שאין איסור בעניבה יעו"ש ומ"מ למדים אנחנו שאין צבע אדום מיוחד לנשים, וכן הביא בשו"ת מציון תצא תורה שם שכן דעת הגר"א שלינגר והגר"י שטזנר כיון שאין דרך נשים בכלל ללבוש עניבות אלו, יעו"ש, וכיון שכן יש לדון שכבר נהיה לזה מלבוש של גבר והאשה שתלבוש בדרך זה תעבור על הלאו של לא ילבש. וכן הובא בס' אהל יעקב (שם) ששאל לבעמח"ס שבט הקהתי שליט"א האם אשה שרוצה ללבוש עניבה של גבר האם היא עוברת על לאו דלא ילבש, וענה שעוברת.

ט). בענין ענידת שעון האם יש בו משום לא ילבש, ידוע דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין ללבוש שעון משום לא ילבש, וכן פעם אחת שהייתי אצלו לפני כמה שנים סימן לי להוריד השעון, ולעוד רבים, ויש לעיין בעיקר טעמו, הנה בספר אורחות רבינו (ח"ד עמ' פא) שלאחרונה הגר"ח קניבסקי שליט"א העיר לאנשים העונדים שעון על היד שישיריהו מהיד משום איסור לא ילבש גבר שמלת אשה ושאלוהו הרי מנהג העולם כן הוא, וגם מרן הגר"י אלישיב זצוק"ל היה לובש שעון על היד, וענה הגר"ק שליט"א בזה"ל: שהוא עצמו ג"כ בעבר היה לובש שעון יד אבל אח"כ שמע שמרן החזו"א זצוק"ל חושש בזה שזה כמנ שמלה ולכן הפסיק, כי אם מרן החזו"א חושש ראוי להחמיר ולהניח את השעון, ויעו"ש שכן העידו כמה תלמידי חכמים בשם מרן החזו"א יעו"ש, וכן השיב מרן הגר"ק שליט"א בס' לבנימין אמר (עמ' סה) כתב שהחזו"א סבר שבזמנינו זה שמלת אשה, ובספר כל משאלותיך (עמ' תקצט) כתב בשם הגר"ק שליט"א שיהפוך את השעון הפוך.²

2. וכך הובא שם בזה"ל: רבנו א"ל על השעון שבידי, כי שמע בשם חזו"א שזה לא ילבש, והוסיף כי אמר את זה לאחד והוא לא שמע וקיבל מיחוש חזק בידו וכאשר הוריד את השעון נרפא, ואף אני הלכתי עם שעון, ונתתי לחתני שעונים, זה ה' שעון אחד שנתתי והוחזר לי, ושוב נתתי לחתן אחר... אבל מאז ששמעתי בשם החזו"א הפסקתי ללכת עם שעון. שאלה, לחזו"א ולאבא ה' שעון. תשובה: לא. ה' להם שעון בכיסם. לחזו"א היה שעון על השולחן שאחד נתן לו וזה נגנב והחזו"א הורה לבדוק בתיקי אנשים שהיו שם ולא נמצא ומאד הקפיד על הגנב כי חרה לו שניצלו את העובדא שכל אחד יכול להיכנס כאן לבית וגנב, וסופו של הגנב היה רע כי מצאוהו נופל בבור בחצר בירושלים והשעון על ידו. שאלה. אולי החזו"א דיבר על שעון

1. וכך הובא שם, והנה שמעתי ממרן שכן תורה פלוני שאל את החזו"א שהולך עם עניבה בשבת ובשבתות הקיץ לא נוח לו ואינו עונג, אם מ"מ ישתדל ללכת עם זה משום כבוד שבת והשיב לו 'אם אינו עונג אינו כבוד', ולכן אמר לי מרן לגבי הנ"ל (נעלים) שאין לו בהם צער גמור ללכת בהם רק שאם לובש אותם זמן רב כבר אינו עונג בשבילו. ובהנ"ל, שמעתי שאחד הנכדים שאל את מרן האם הטעם שאינו הולך עם עניבה בשבת הוא משום שחושש להוצאה, והשיב, להוצאה אינו חושש כי זה מלבוש, אבל משום עונג שבת אינו הולך, שכאן בא"י בדרך כלל חם ואין זה עונג ללבוש זה, ובחול"ל היו הרבה שהלכו עם זה, עכ"ד. ואמר פעם היחידה שלבוש עניבה היתה ביום חתונתו מחמת כיבוד אם.

ובספר שמחת מרדכי (עמ' שמ"ג) ג"כ שאל למרן הגרמ"ק שליט"א בזה"ל: שמעתי שהרב שליט"א אומר שאסור ללבוש שעון יד כי זה לא ילבש ולא הבנתי הרי זה הדרך בכל העולם שגברים מתלבשים כן ומדוע משקפיים שקונים משקפיים יפות זה לא יהיה לא ילבש, כי הרי זה ג"כ מייפה את הלוכלב אותם וכי נאמר ג"כ שזה לא ילבש, והשיב הגרמ"ק שליט"א ילבש על הרגל, עכ"ד, ויעו"ש בהערה תפה דס"ל דסו"ס הוי לא ילבש ובספר אהל יעקב אבן העזר (דיני לא ילבש עמ' תכז בהערה קכה) שפ"א שהיה אצל הגרמ"ק שליט"א בביתו ושמע איך שהוא אומר לאחד להוריד את השעון ושאלו אח"כ האם באמת זה אסור משום לא ילבש והשיב לו בזה"ל: כך סבר החזון איש עכ"ד, והביא שם עוד תשובה מהגר"י מזולמיאן שליט"א בעמח"ס גיבורי כח ושאלו כמה שאלות לגבי דיני שעון בשבת והשיב לו לא ילבש, ושאלו מה הטעם הדבר לאסור והשיב לו שכל הלבשה היא נשיות, וכתב שם שהרי מרן הגרי"ש זצוק"ל ענד שעון על ידו, וכן נהג מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל.

וכן כתב להתיר לדינא ללבוש שעון אף שהוא של אשה בשו"ת אבני ישפה (ח"א סימן צ' ענף ד) ע"פ מש"כ בב"ח בוחמ"ת אדם שאם יעו"ש, וכן כתב להקל בשו"ת אם לבינה (סימן כה), וכן אמר הגר"מ מאזוז שליט"א בגליון בית נאמן (מס' 126) שעוד לפני מאות שנים היה לגברים שעון ביד, שהרי החיד"א בברכי יוסף (סי' שח ס"ק ה) כותב בשם פנים מאירות (ח"ב סי' קכב) שמותר לטלטל מורה שעות בשבת, וזה השעון. והרב חיד"א מוסיף על זה: וכתב גאוני עולם חסידים וצדיקים קיימא להו שעתא בידיהו. והכוונה שיש להם שעון ביד, א"כ כבר בימי הרב חיד"א היה להם לשעון. עכ"ד. וע"ע בשו"ת מציון תצא תורה עמ' שסט. ובס' אהל יעקב אבן העזר דיני לא ילבש הביא דברי הגרי"ש"א והגר"ש וואזנר שהביאם בשו"ת אבני ישפה ושם בעמ' תכז כתב לדון מה הדין לענין אשה אם מותרת ללבוש שעון שמייוחד לגברים, וכתב בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שיש בזה משום לא ילבש, ושכן דעת בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי שליט"א שכן השיב לו בכת"י, וצייין שם עוד למש"כ בספר מלבושי כבוד ותפארת (פ"ו ס"ה) בשם בעל הבאר משה זצ"ל. וע"ע בשו"ת קנין תורה ח"א סימן סח שלא נתקבל פסקו של הצמח צדק לדינא יעו"ש.

ואמנם לגבי שעון זהב של אשה כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"ד סימן צ' ענף ד) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שיש לאסור שהרי אשה אף אם השעון יתקלקל היא תמשיך ללבוש אותו, וכתב שכל מה שהתיר החכמת אדם לא מיירי בתכשיטים, וע"ע בזה בספר אשרי האיש (יו"ד ח"א עמ' קמד) וכן כתב לדינא בספר כבוד התורה לא ילבש עמ' קכב יעו"ש.

י. גילוח הזקן, ויש פוסקים שכתבו שבגילוח הזקן יש מקום לחשש לא ילבש, כן האריך בשו"ת צמח צדק (יו"ד סימן צד) וכתב שהעברת הזקן חמור יותר אפילו מהעברת שער בי השחי ובית הערוה ואסור אפילו במספריים שלא כין תער יעו"ש, אבל בשו"ת דברי חיים (יו"ד סימן סב) שבאופן פשוט שבגילוח הזקן ע"י סם אין בו משום לא ילבש, וע"ע בשו"ת חכם צבי סימן כו, ובשו"ת שרידי אש (יו"ד סימן מא אות לג) שהביא דעת הצמח צדק שהחמיר בגילוח הזקן אפילו במספריים שלא כעין תער משום לא ילבש אבל כתב שבספר שדי חמד (מערכת הלמ"ד כלל קטז) כתב שמשמעות הפוסקים אינה כן, ועוד כתב שם שאף שאינו ראוי לחלוק על הצמח צדק מ"מ כתב ללמד זכות הל המקילים בזה שגילוח הזקן במספריים כעין תער אינו דומה לגילוח בית השחי שהוא קישוט הנשים שנוהגות לעשות כן וכל קישוט נשים אסור משא"כ נשים שאין להם זקן יעו"ש.

זהב ואולי בזמנו לא היה מצוי שגבר ילך כל כך עם שעון, והיום לילד בן 6 יש כבר ב' שעונים. תשובה: גם אז היה רגיל שלגבר יש שעון. הראיתי לרבנו תמונות שהרב אלישיב עם שעון, ושאלתי האם אני יכול לסמוך על הרב אלישיב. תשובה: איך שתוצא. אבל אתן לך עצה תהפוך את השעון אם פניו

ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד סימן סא) כתב שאין לחוש לשיטת הצמח צדק, וע"ע בכ"ז בשו"ת יביע אומר חלק ט' יו"ד סימן י' שכתב להביא מש"כ בשו"ת צמח צדק והביא בזה מש"כ בשו"ת שארית יוסף ח"ב הנד"מ (חיו"ד סי' ח) שהאריך מאד בזה, והרעיש על מ"ש הגאון הצמח צדק מליבאוויטש הנ"ל לאסור אף גילוח הזקן במספריים כעין תער, משום לא ילבש גבר, (ושם בצמח צדק דף פב רע"ג כתב שדברי מרן הבי" אינם נכונים כלל, אלא פשיטא שאינו מותר ח"ו). שאיך בא לחלוק על מאור הגולה מרן הקדוש, שהוא רבן של כל בני הגולה, בראיות חלושות, ואיך ירהיב עוז רב אחרון לבוא ולחלוק על מרן, ולדחות דבריו כלאחר יד, ומי לנו גדול מרבינו הרמ"א אשר כתב בתשובה (סי' מח), שכל החולק על מרן כחולק על השכינה. והגר"י ידיד שם הפליא עצה הגדיל תושיה לדחות דברי הרב צמח צדק, שהרי בש"ס ופוסקים אמרו שעל גילוח הזקן בתער לוקה חמש מלקיות, ולא הזכירו שלוקה גם על הלאו דלא ילבש גבר, מוכח להדיא שבתגלחת הזקן אין בו כלל משום הלאו דלא ילבש גבר, וכתוך דבריו הביא (בעמוד פו) ראייה מדברי מהרש"ל בספר ים של שלמה הנ"ל שאין בזה משום לא ילבש גבר, וכתב שהיא סברא ישרה וברורה. יעו"ש עוד.

ועוד הביא בזה מש"כ השבולי הלקט ח"ב הנד"מ (סי' מא) שכתב וז"ל: המגלח זקנו במספריים כעין תער אינו עובר משום מגלח פאת הזקן, אבל לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ואפילו שלא במקום פאה, שמתקן עצמו כעין אשה שאין לה זקן. ע"כ. ומ"מ כיון שמדברי שאר פוסקים לא משמע כן, העיקר כדברי מרן הבי" להתיר. ויעו"ש עוד ביביע אומר באריכות מש"כ בזה. וע"ע במש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן רסד) שיש מחמרים שלא לספר הזקן וליפותו משום איסור לא ילבש וכשיטת הצמח צדק שחושש במספר הזקן משום לא ילבש, וכתב שלפי מש"כ הרמ"א שמותר לאנשים להסתכל בראה כיון שנהגו בזה הכא נמי בזה אין לאסור, ומ"מ כתב שאולי גם בזה יש לאסור וכמ"ש ברמ"א שם שחברים נמנעים בכל מקום. יעו"ש, וכה"ג מבואר בשו"ת מנחת חן ח"א יו"ד סימן ט' אות ט' שהרי כהיום נתפשט גילוח הזקן אצל היהודים. ואמנם נראה דאין לחוש ללא ילבש דסו"ס הרי משאירים את מקום הפתים שלא מגלחים, וממילא סו"ס לא דמי ללבושי אשה ולכן י"ל דלא שייך ביה לא ילבש.

יא. ואולם יש לתלות דין זה האם בבלורית יש לא ילבש דהנה כפלא יועץ (ערך גילוח) כתב שעובר בזה משום לא ילבש מלבד מה שע"פ סודן של דברים צריך להעביר שערות ראשו ארצו כדי להעביר מעליו ממשלת זדון יעו"ש בכ"ד, וכן נקט לדינא החפץ החיים זיע"א בקונטרס תפארת אדם (פ"ו) בענין סילסול השער שהוא נכלל בלאו דלא ילבש, וכן כתב בספר תורת הישיבה (עמ' כז בהערה) שכן שמע מבעמח"ס שו"ת רבב"א שכן שמע מהקה"י זצוק"ל עכ"ד, והנה קשה לומר שהוא שייך בלאו דלא ילבש שייך רק במה שאנשים שייכות ובוזה שייך האיסור, ועוד דאם האיסור לגדל בלורית הוא משום לא ילבש היה צריך המחצית השקל לכתוב זאת.

ועתה ראיתי בספר אוהל יעקב יחוד הרחקה מן העריות לא ילבש, ושם בעמ' תע בהערה שיש לא ילבש ביפוי השערות, והביא מש"כ בשו"ת פאת שדך (יו"ד סימן סג) שכתב, שאפילו אם אינו עושה כמותן ממש אסור משום שעושה מעשה שמייוחד לנשים, ובספר אום אני חומה (סימן שפג אות ב) כתב שאיש שמגדל שערות ארוכות באופן משונה הרי זה אסור משום לא ילבש, וכן הביא שכן דעת הרי"א פארהיימער שליט"א והובא בספר עץ חיים (עמוד פט), וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן מב) שיש לחקור בבלורית משום איסור לא ילבש מן התורה שמייפה את עצמו ויש לבני תורה להמנע מזה, ועד כתב ששמע מהגר"מ

ליד, הפוך. או שתלבש על הרגל [בחיון]. א.ה. בחיי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל רבנו לא העיר לכנסים על לבישת שעון. ע"כ.

דיישט שליט"א שלא נראה לו שיהא איסור לא ילבש ככה"ג, והגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א כתב שלגבי איש שמגדל שערו כדרך הנשים לכאורה לא עובר על הלאו משא"כ עשה שמגלחת עוברת בקום עשה, והביא עוד שבספק חוקת עולם (הלכות חוקת עכו"ם) כתב שיש איסור של חוקת עכו"ם אבל אין בזה איסור של לא ילבש יעו"ש, אבל כתב שבספר ברית ותורה כתב שקוקו כמו אשה אסור.

והנה בכל זה ראיתי שהקשו כיצד יוסף הצדיק סלסל בעשרו ומדוע לא חשש ללא ילבש, וי"ל לפי מש"כ הרמב"ן שהאבות לא קיימו המצוות בחו"ל, עוד י"ל לפי מש"כ בנפש החיים שהאבות קיימו את המצוות לפי הרגשת נפשם.

ואמנם בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן עב) כתב, כתב שאותן המייפין את עצמם כדי שישירו בעיני אחרים ובפרט בעיני נשים מלבד שיש בזה משום לא ילבש גבר שמלת אשה, וגם יוסף הצדיק נענש בשביל שהיה מסלסל בשערו שיהא נראה יפה כמבואר בפסוק ומיד נתגרה בו הדוב עתכ"ד, ואמנם בספר פרי האדמה (עה"ר הלכות דעות פרק ה' הלכה ט) שהביא מה שהקשה היפה תואר שהרי יצר הרע כשרואה מי שממשמש בעיניו וכו' וא"כ יתכן שהכתוב יספר בגנות הצדיק, ותירץ שיוסף הצדיק היה מכוין לשם שמים וכמ"ש בש"ס שתלמידי חכמים צריכים שהיו מסולסלים קצת כדי שישמעו להם לדין וגם לפשרה יעו"ש, ויעו"ש בספר פרי האדמה מה שהאריך בזה, וע"ע במש"כ בזה בספר כבוד התורה (לא ילבש עמ' קו) שסבר שצריך לעשות כן משום שהיה בבית של פוטיפר, וע"ע בספר וזאת התורה (פרשת וישב).

יב). האם בנעלים שייך איסור לא ילבש, הנה בשו"ת וישמע משה תשובות מרן הגריש"א זצוק"ל (ח"ב עמ' רא) שאל למרן הגריש"א זצ"ל האם יש איסור ללבוש נעלים אדומים, והשיב שלא שייך האיסור בנעלים, וכן השיב הגר"א שלזינגר שליט"א והו"ד בספר אהל יעקב (אבן העזר עמ' שצח בהערה פח) שכפי הנראה הרי נעל לא נקרא מלבוש ובפרט שבשנים קדמוניות היו הולכים גם בלי נעלים כלל, ולכן אין בזה לא ילבש אלא א"כ הולך עם נעלי עקבים שאז לא גרע משאר תכשיטי נשים יעו"ש, ואמנם בשו"ת משנה הלכות חלק י' סימן קטו) כתב שהרי יש חיוב למסור נפש על שינוי המלבושים ובגמ' בסנהדרין דף עד ע"ב כתוב ובשעת השמד אפילו אערקתא דמסני נמי חתיב למסור את עצמו, ובתוס' שם בד"ה אפילו ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן תיט שהנעלים שונות שהם היו עושים נעלים אדומות וישראל שחורות יעו"ש ושם דן מדוע עושים נעלים בלי שרוך כמו הגויים, ויעו"ש לזון אם נעלים בכלל מלבושים יעו"ש בכל דבריו, ולהלן נביא השיטות שייך לא ילבש גם בנעלי בית וממילא ה"ה לגבי נעלים.

יג). והנה לענין נעלי בית האם יש בהם איסור לא ילבש, בשו"ת ויכתוב מרדכי לידדי הגר"מ אלמקיים שליט"א (עמ' שנו) הביא ששאל להגר"ח"ק שליט"א האם נעלי בית הוי מלבוש לענין לא ילבש, והשיבו כן, וכן השיב הגר"ח"ק בספר אהל יעקב (אבן העזר), וכן השיב לאסור אפילו בשעת הצורך, ואמנם הגר"א נבנצל שליט"א השיב בשו"ת מציון תצא תורה (ח"א אות תפב) שאסור אם זה צורת נשים, אבל אם אי"צ צורת נשים אין לאסור. וע"ע בזה בספר לבוש מלכות (פ"א סי"ט), ויעו"ש במשנה הלכות שהסיק שחשיב מלבוש, וכן כתב לדינא בשו"ת דברי שלום קרויז (ח"ה סו"ס נח) וכן האריך בתשובה בשו"ת דברי בנייהו (ח"ו סימן כו) יעו"ש.

אבל בנעלים שדומות לכאורה אין איסור, וכן השיב הגרש"א והו"ד בספר ונתן לעברך עמ' עמו, וכתב שם לגבי נעלי בית שאם הנעלי בית פשוטות וזולות יש להתיר בכל גוונא ויעו"ש בספר הנ"ל מש"כ להעיר בזה, ואמנם הביא שם בשם הגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל שאין בזה איסור,

וכן כתב בספר ידי כהן לא ילבש עמ' נה שכן מטו בשם הגר"ב"צ זצ"ל שאין בזה איסור, וכן הובא בשו"ת שיה כהן (ח"ב יו"ד סימן ד') שיש להתיר משום הקור, וכן כתב בשו"ת מעין אומר (ח"ד עמ' קא) בשם הגר"ע יוסף זצוק"ל שנשאל האם מותר לבעל כשאינו מוצא את הנעלי בית שלו ללבוש נעלי בית שמייוחדים לאשה והשיב שאם זה בתוך הבית אפשר.

ואולם נראה שכ"ז נעלי בית כמו נעלים רגילים, אבל נעלי בית שנקראים קרוקס לכאורה יש להתיר, וכן כתב בספר אהל יעקב (אבן העזר עמ' שצח) שלכאורה יש להתיר כיון שכל השינוי רק בצבע, והביא שם השמועה בשם הגרש"א שכל האיסור אם זה נעלי בית חשובים ויקרים אבל בנעלי בית פשוטים לכאורה לא שייך לאסור, וכה"ג כתב בספר עץ חיים (עמוד פז) לגבי קרוס או צעיף שכל האיסור הוא להדמות אבל היכא שאין כוונתם להתדמות ונראה הדבר שהוא איש או אשה אפשר להקל, אם א"א באופן אחר עכ"ד, וע"ע בזה בשו"ת אבני דרך חלק י' סימן צח.

יד). נעלי בית לבנים ביו"כ – ובספר אהל יעקב (אבן העזר עמ' שצט) שכתב שנשאל ע"י הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אורך, בענין לבישת נעלי בית לבנים ביום הכיפורים, וכתב שם שהוא תלוי בב' נידונים תחילה יש לדון אם נעלים הם בכלל מלבוש ואף אם יש בנעלים משום לא לבש יש לדון האם הנעלי בית נהפכים להיות כבגד נשים בגלל הצבע הלבן, עכ"ד, ולכאורה י"ל שגם אי הוה מלבוש נשים כיון דסו"ס לובשים גם האנשים וגם נשים צבע לבן ביו"כ ובתשעה באב וכדו' ממילא לא שייך בזה הלאו דלא ילבש.

טו). סיכה בכיפה האם יש איסור לא ילבש, הנה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סימן מ) בתוך תשובותו לגבי הליכה בכיסוי ראש כתב שהיה אחד שטען שסיכת ראש בכיפה אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכתב ע"ז דנראה דלא כן ואין בסיכה כזה איסור, והוסיף שאמנם אנשי שלומינו לובשים כיפות גדולות ולא צריכים לסיכה ומי שצריך יכול להשתמש ואין לחשוש בזה ושכן שאל תלמיד חכם גדול והודה לדבריו שמתר,

וכן ראיתי שכתב לדון בספר בגדי איש (ביאורים סימן לז) כתב לדון האם בכיפה עם סיכה הוי לא ילבש יעו"ש, וע"ע בספר דברי חכמים (אה"ע פרק ס' אות נב) שהו"ד הגר"ח"פ שיינברג זצוק"ל שנשאל האם יוכל איש ללבוש מחט של אשה כדי להחזיק את הכובע שלו, והשיב שתלוי אם מקובל שלובשים כן אז לא הוי לא ילבש, ואמנם הגר"ח"ק שליט"א נשאל בשו"ת ויכתוב מרדכי (עמ' שסו) בזה"ל: האם נכון שמרן בעל קה"י זיע"א אמר שאין ללבוש כיפה עם סיכה משום לא ילבש. תשובה: לא שמעתי אבל יתכן. עכ"ד, ואמנם בבהליכות והנהגות מרן הקה"י (עמ' מט) שפלוגי שהיתה לו בלורית שאל את הקה"י האם מותר לו ללבוש כיפה עם סיכה כדי להחזיק הכיפה כי חש ששמא יש בזה משום לא ילבש, וענה רבינו בחיך לילדים מגיל ומטה שמים כיפה עם סיכה אבל לא לאנשים מבוגרים עכ"ד, והו"ד ברבב"א שם וע"כ כתב שדעתו בטיילה שיש להחמיר בזה שלא להשתמש בסיכה.

ואמנם גם בספר דעת נוטה (תפילה תשובה קצח) הובא תשובת הגר"ח"ק הנ"ל, ושם בהערה כתבו שדבר זה הוא מנהג נשים ללכת עם סיכה ואף שהוא רק בגד אחד וניכר בשאר הבגדים שהוא איש יש להחמיר אלא שיש מקום לומר שנתנית סיכה בכיפה לא חשיב מנהג נשים שאין זו צורת לבישה של נשים שהא הנשים לא הולכות עם כיפה, אבל הגר"ח"ק אמר שעצם לשים סיכה בכיפה זה מנהג נשים, יעו"ש באריכות שהסכים בזה הגר"ח"ק שליט"א להסכים שיש בזה משום לא ילבש, ולענ"ד י"ל שהוי רק סיכה, ולא ניכר שהוא ממלבושי הנשים, ועוד דכיון שהרבה גברים רגילים בכך נראה דלא שייך בזה איסור לא ילבש, וכ"ש ככה"ג שיש כיפות היום שהסיכה בתוך הכיפה שאין לחוש בהא.